

Deres Kornélia

Tiszta udvar, vicces ház

SARAH RUHL: TISZTA VICC

Egy nő szeret takarítani. Egy nő szeret vicceket mesélni. Egy nő szeret dolgozni. Egy nő szeret(ne) élni. Egy férfi pedig szeretni. Nagyjából ezek a vágyak váltakoznak, halványodnak és erősödnek Sarah Ruhl *Tiszta vicc* című ötszereplős (négy nő és egy férfi) darabjában, amelyet Magyarországon először a Sanyi és Aranka Színház és Opera színháztermében, Lukáts Andor rendezésében mutattak be. A régi Stúdió „K” helyén, a Mátyás utca 9. alatt 2007-ben indult, Lukáts Andor és Halász Péter közös improvizációs sorozatának nevét idéző színház egyik fő profilja az abszurd (a másik az „apró opera”, vagyis „apropera”) kíván lenni. Az okokat a színház honlapján található ars poeticaszerű nyilatkozatban olvashatjuk, amit azért is örömmel üdvözölhetünk, mivel színházak esetében legalábbis ritka deklarált célok fogalmaz meg: „Abszurd színház azért, mert hiányzik az európai színházak palettájáról, így természetesen a magyar színházak világából is (ezzel nem azt állítjuk, hogy a hazai színházak nem játszanak abszurdot, hanem azt, hogy ezt a műfajt választjuk). Úgy gondoljuk, hogy az »abszurd látásmód« arra mutat rá, hogy az élet vagy az életünk apró és nagy eseményei abszurd pillanatokkal telítettek.”

A fent említett abszurditást megmutatni kívánó *Tiszta vicc* irodalmi alapanyaga a harmincas éveiben járó amerikai drámaíró, Sarah Ruhl hatodik darabjaként (eredeti címe *The Clean House*, azaz *Tiszta ház*) 2004-ben elnyerte a Susan Smith Blackburn díjat. „Női darab. Amerikai. És abszurd” – olvasható a promóciós lapokon. Valóban, négy nő története bontakozik ki a kis stúdiószínház falai között; de hogy milyen is az, amikor különböző emberek különböző betegségei találkoznak: abszurd, vicces, szomorú, vagy nagyon is ismerős, arra nincsen biztos válasz. A *Tiszta vicc*ben ugyanis mindenki mániás: Matilde, a brazil takarítónő éjjelnappal a legjobb viccen töri a fejét; Lane, a munkaadója annyi időt tölt a munkahelyén, hogy alig látja saját férjét; Virginia, Lane testvére boldogtalan életének egyetlen fénypontja a takarítás; Charles, Lane férje pedig kamaszos szerelemre gyullad idős páciense (Ana) iránt, aki viszonszereti, ám közben mániákusan gyűlöli az orvosokat, a kórhá-

zat. Ennek az öt embernek a története pedig összefut, furcsa (vagy éppen mindennapi) helyzeteket produkálva, ahol a férj elutazhat azért, hogy kivágjon egy fát szerelmének, ahol a takarítónő lejattol a nővérrel, hogy az takaríthasson helyette, ahol vannak olyan viccek, amelyeken valaki halálra nevetheti magát.

A játéktér szűk és egyszerű: három oldalról fekete falak szegélyezik, jobb- és baloldalt fehér relaxszerű függőleges papírcsíkok. Középen fehér ikeás kanapé, kisasztal, székek. Minimalista tér ez: Lane, a precíz doktornő lakása. Hátul megemelt tér, kisszínpad, akváriummal, székekkel: Ana, az életszerető idős hölgy lakása. Minimális kellékek: néha egy vasaló, kávécsésze, borosüveg vagy fagyaltospohár tűnik fel jelzésértékű tárgyként. Érdekes rendezői megoldás, hogy a szereplők akkor is bent ülnek oldalt a színpadon, ha éppen nincsenek játékban, sőt még segídeknek is: a Lane-t játszó Kováts Adél például fehérneműket dobál be oldalról. Ez az egyszerre „kint is, bent is” helyzet mégsem válik zavaróvá, pontosan lehet tudni, melyik pillanattól válik Csákányi Eszterből Virginia, és mikor változik vissza Matilde Földeáki Nórává (vagy máskor Szandtner Annává).

Csákányi Eszter (Virginia), Szandtner Anna (Matilde) és Kováts Adél (Lane)

Egyébként is, az előadás szituációinak inkább a megmutatás a céljuk, semmint a teljes azonosulás. Például az elején Matilde, miután elmesél portugálul egy viccet, bemutatja önmagát (az édesapja csak öregkorában nősült, mert nem bírta volna elviselni, ha élettársa vicciben alatta marad), de ugyanígy tesz később Lane (utál takarítani, de büszke a munkájára), Virginia („porban az igazság” – hangzik ars poeticája) és a többiek is. Nekünk, a közönségnek beszélnék, mintha teljesen tudatában lennének annak, hogy ők csupán megmutatják, felvillantják az élet bizonyos pillanatait, amelyek a maguk abszurditásán belül végzetesen hétköznapiak. A szereplőkről sem lehet egyértelműen eldönteni, nevetségesek-e vagy

biztosnak, minden helyzetben kompetensnek szeretne látszani, ám valódi emberi kapcsolatai gyakorlatilag nincsenek. Férjét, Charlest (Varga Zoltán) úzi a szerelem utáni vágy, amit saját felesége nem igazán elégitett ki, szeretne felelőtlenül élni: beleszeret időspáciensébe. A férfi szerepe főként a nőkhöz való viszonyban artikulálódik, néha nem is mondják ki a nevét, csak így emlegetik: „ő”. Kései szerelme, Ana pedig még idősen is vonzó – Margitai Ágit látva efelől kétség sem lehet –, s talán ő az, aki leginkább megérti Matilde szavait: „Ha több nő tudna több jó viccet, egy jobb világban élnénk.”

Sarah Ruhl darabja (amelyet egyébként márciusban a Kolozsvári Állami Magyar Színház is műsorra

Szandtner Anna,
Varga Zoltán
(Charles), Margitai
Ági (Ana) és
Kováts Adél

Koncz Zsuzsa
felvételei

szánszámra méltóak – attól függ, mennyire tudunk velük azonosulni (vö. a tragédia az, ami velünk történik, a komédia az, ami másokkal).

Földeáki Nóra Matilde-ja, akinek életeleme a különböző viccek kitalálása, nem tűnik nevetősnek, inkább komolynak, nyugodtnak, erősnek. Egyetlen érzelmileg kirívó megnyilvánulása, hogy meg-rándul a feje, ha a szülei haláláról beszél: „ezért hordok feketét” – mondja, de mindeközben napsárga ruhában és harisnyában áll előttünk, csak a haja éjfe-kete. Nehéz családi örökséget cipel: „vicces” szülei voltak, mígnem apja olyan jó viccet mesélt feleségé-nek, hogy az halálra nevette magát. Talán ezért (is), Matilde kicsit mindig kívülálló, idegen marad. Érde-kes, hogy Virginiával beszélgetve fokozatosan átveszi annak metaforáit (vicc nélkül úgy érzi magát, mint-ha piszkos lenne), aztán Anáit is (a jó vicc egy kicsit piszkos). Virginia, a nővér, egy élőhalott (kanapéhoz is hasonlító) férjrel együtt lakó boldogtalan asszony, aki legszívesebben saját sikertelenségeit is eltakarítaná a porral együtt. Csákányi bravúros a takarítómá-niás nővér szerepében, aki húga iránti féltékenységét és saját szerencsétlen házasságát is rögeszméje mögé rejti, csak neurotikus gesztusai és hangszín-változásai mutatják, hogy néha üldözik saját gondolatai. Mindeközben testvére, Lane életének addigi biztos pontjai folyamatosan megkérdőjeleződnek: Kováts Adél doktor nője erősnek, vonzó, maga-

tűz) a Sanyi és Aranka Színház és a PanoDrama közös, kitűnő szereposztású produkciójában igazából csak annyira akart abszurd lenni, amennyire mindennapi. És ha eszünkbe jut Lukáts Andor egyik korábbi megjegyzése, miszerint: „Nem is az tehát a legfontosabb, hogy hiányzik-e az a fajta színház, amit én szeretnék, hanem az, hogy milyen színvonalon tud majd teljesíteni” – nos, ha erre a felvetésre egy lehetséges válasz a *Tiszta vicc*, akkor igen, szükség van ilyenfajta színházra.

SARAH RUHL: TISZTA VICC (A Sanyi és Aranka Színház és a PanoDrama produkciója)

Fordító-dramaturg: Merényi Anna. Díszlet-jelmez: Mészáros Zsófia. A rendező munkatársa: Várkonyi Tímea. Rendező: Lukáts Andor.

Szereplők: Margitai Ági, Kováts Adél, Csákányi Eszter, Földeáki Nóra/Szandtner Anna, Varga Zoltán.